

YEREL YÖNETİMLERİN MALİ ÖZERKLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKE UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

İrfan TÜRKOĞLU*

Adil BUCAKTEPE**

ÖZET

1950’li yıllardan sonra Batı Avrupa ülkelerinde idarenin yeniden yapılandırılması çalışmaları öncelikli olarak yerel yönetimlerin ölçeklerini genişletmeyi amaçlayan “alan reformları” ile başlatılmış ve bu yolla yerel birimlerin sayısı önemli oranlarda azaltılmıştır. 1957 yılında yapılan Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Konferansı’nda, mali özerklik başta olmak üzere yerel yönetimlerin özerkliği konuları belirlenmiştir. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından yerel hizmetlerin verimliliğinin ve ihtiyaca yönelikliğinin nasıl iyileştirileceği konuları üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada yerel yönetimlerin görevleri ve mali yapıları incelenerek AB Üyesi ülkelerde yerel yönetimlerin mali özerkliği yerel yönetim uygulamalarından örnekler verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yerel yönetim, Mali özerklik, Avrupa Birliği, Belediye Gelirleri, Belediye Hizmetleri

LOCAL GOVERNMENT FISCAL AUTONOMY AND EXAMPLES FROM THE EUROPEAN UNION COUNTRIES PRACTICES

ABSTRACT

After the 1950’s the initiatives to reconstruct the government in the West Europe began with the “area reforms” in order to enlarge the scale of the local governments so that the number of local units sharply decreased. In the European Commission Local Government Conference which was held in 1957 beginning with the fiscal autonomy, the issues related to autonomy of the local governments were identified. Especially European Union member

---

* Doç.Dr., Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Mali Hukuk Anabilim Dalı,
irfantrkoglu@yahoo.com

**Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı,
adilbucaktepe@hotmail.com

countries recently emphasize the issues related to improvement of the efficiency and convenience of the local services. In this study the duties and fiscal structure of the local governments were investigated and examples from the fiscal autonomy practices of local governments in the EU member countries given.

Keywords: *Local Government, Fiscal Autonomy, Europe Union, Municipality Revenues, Municipality Services*

1. Giriş

Yerel yönetimlerin önemi bütün dünyada her geçen gün artmaktadır. Yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özerk kamu tüzel kişileri olarak kurulmuş olan yerel yönetimler demokrasinin olgunlaşmasında ve yerleşmesinde son derece önemli roller üstlenmişlerdir. Bunda en önemli etken yerel yönetimlerin yerel hizmetleri daha iyi karşılayabilme avantajlarının ve demokrasinin gelişmesinde oynadığı etkin rolün anlaşılması olmuştur. Bu nedenle yerel yönetimler, gerek yerine getirmiş oldukları hizmetler, gerekse ülkenin demokratikleşmesi açısından büyük önem taşımaktadırlar.

Avrupa Birliği sürecinde yaşanan gelişmeler daha etkin hizmet vermesini sağlamak amacıyla yerel yönetimlerin mali açıdan güçlendirilmesini gerekli kılmıştır. Aşırı merkeziyetçi idari bir yapının olması ve yerel yönetimler üzerinde aşırı vesayet denetiminin bulunması, yetki genişliği ilkesinin etkin olarak uygulanmaması, hizmetlerin hızlı üretimine, kaynakların verimli kullanımına ve demokratik kültürün gelişmesine fazla imkan vermemektedir. Bu nedenle, bütün bu sorunların çözümünde yapılabilecek en kesin çözüm hizmetlerin halka en yakın olan yönetimlere bırakılması, bu hizmetler için gerekli kaynakların ve imkanlarının belirlenmesi, bunlar için gerekli kararların alınmasında yerel yönetimlere yetkiler verilmesi olacaktır. Çünkü idari ve mali özerklik yerel yönetimlerin özerkliğini tamamlayan unsurlardır.

2. Yerel Yönetim Kavramı

Devlet, sınırları belirli bir ülke, arazi parçası üzerine yerleşmiş, emretme (maddi cebir) yetkisine sahip bir organizasyon tarafından idare edilen insan topluluğunun oluşturduğu siyasi yapılandırma (Özçelik, 1984, s. 19; Atay, 2012, s. 5). Bir siyasi organizasyon olan devletin amacı; belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların iç ve dış güvenlik, adalet, toplumsal refah ve kalkınma, sosyal güvenliğin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi gibi ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaktır (Musgrave, 1991, s. 120). Anayasa Mahkemesi'ne göre "Devlet vatandaşlarına insanca yaşama şartları sağlamak için gerekli tedbirleri alacaktır. Devlet fertlerin hak ve hürriyetlerini gerçekleştirmek, onları herkesçe faydalanılabilir bir hale getirmek ödevini yüklenmiştir. Kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, devletin temel amaç ve görevidir. Siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin temel hakları sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlamaları halinde devletin karışması bir görev olarak ortaya çıkmıştır." (AYMK, 28.02.1991, E. 1990/15, K. 1991/5, AMKD, S. 27:172).

Devletin varolma nedeni toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için idari teşkilatın kurulması zorunludur (Atay, 2012, s. 202). İdari teşkilat “kamu hizmeti teşkilatını ya da kamu kudretinin teşkilatlandırılmasını ifade etmektedir” (Akyılmaz vd., 2011, s. 171). İdare kuruluşunun teşkilatlanması ise daha çok siyasetin görev ve yetki alanına giren bir konudur. Tercih edilecek sistem genellikle kurucu irade ya da yasama organları tarafından kararlaştırılmaktadır. Karar verme yetkisini elinde bulunduran anılan makamlar bu konuda sınırsız takdir yetkisine sahip değildirler (Duran, 1982, s. 46). Ülkelerin idari yapılarının oluşmasında devletin siyasi sistemi, tarihsel geçmişleri, sosyal, ekonomik ve coğrafi yapıları gibi birçok etkenin de rolü vardır (Gözübüyük ve Tan, 2004, s. 159; Giritli vd., 2006, s. 175).

Devletlerin siyasi rejim ve yapıları idari teşkilatlanmalarını da etkilemektedir. Federal yapıya sahip bir ülkede idarenin bütünlük ve birlik göstermemesi, yerinden yönetimin ön plana çıkması doğaldır. Benzer şekilde tekçi nitelikte bir devlet sisteminde idari teşkilatın tamamen yerel birimlerden oluşmasının mümkün olmayacağı fakat güçlü bir merkeziyetçiliğin var olacağı ifade edilebilir (Duran, 1982, s. 46; Gözübüyük ve Tan, 2004, s. 159).

Devletlerin idari teşkilatlanmaları yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı birbirinden farklı olabilmektedir. Fakat genellikle idare, geçmişte ve günümüzde, iki sistem ya da iki prensip çerçevesinde teşkilatlanmıştır. Bir başka ifadeyle, kamu hizmetlerinin ve faaliyetlerinin yerine getirilmesinde iki sistemin varlığı söz konusudur. Bu sistemler merkezden yönetim ve yerinden yönetimden oluşmaktadır (Onar, 1966, s. 589; Eroğlu, 1972, s. 128; Akyılmaz vd., 2011, s. 171; Atay, 2012, s. 202; Osten, 1968, s. 98).

İdari teşkilatlanmaya hakim olan bu sistemlerden herhangi birinin tek başına ve mutlak surette uygulanması mümkün değildir. Bir başka ifadeyle idari teşkilat, federal sistemde yerel yönetim birimlerinden, tekçi devlet modellerinde ise salt merkezi örgütlerden ibaret değildir (Duran, 1982, s. 46-47). Merkezden yönetim ve yerinden yönetim birbirini tamamlayan sistemlerdir. İdari faaliyetlerin yürütülmesinde bu sistemlerin sadece birinin uygulanması mümkün değildir. Devletler sahip oldukları siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik şartlarına göre merkezden yönetime ya da yerinden yönetime ağırlık vererek idari teşkilatlanmalarını oluşturmaktadırlar (Onar, 1966, s. 589; Gözübüyük ve Tan, 2004, s. 159; Eroğlu, 1972, s. 128).

Merkezden yönetim, kamu hizmetlerinin merkezi idare tarafından tek elden sunulması ve kamu gücünün merkezde toplanmasıdır (Onar, 1966, s. 590; Özyörük, 1982, s. 151; Osten, 1968, s. 98; Gözler ve Kaplan, 2013, s. 73; Mahalli İdareler Dergisi, 1973, s. 13). Bazı hizmetlerin özelliği gereği bizzat devlet tarafından yürütülmesi zorunludur. Diğer taraftan kamu hizmetlerinin yürütülmesi için gerekli olan teknoloji, uzmanlık, mali güç gibi unsurlar da merkezden yönetimi zorunlu kılmaktadır (Akyılmaz vd., 2011, s. 171).

Yerinden yönetim ise kamu hizmetlerinin bazılarının merkezi idare teşkilatı içinde yer almayan kamu tüzel kişileri tarafından yerine getirilmesidir (Günday, 2002, s. 61; Osten, 1968, s. 104; Yıldırım, 2006, s. 20; Mahalli İdareler Dergisi, 1973, s. 14). Yerinden yönetimlerin yerel yönetimler (yer bakımından yerinden yönetim/mahalli idareler) ve

hizmet bakımından yerinden yönetim olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Hizmet bakımından yerinden yönetim özel bilgi ve uzmanlık gerektiren bilimsel, teknik, kültürel nitelikteki bazı kamu hizmet ve faaliyetlerinin, merkezi idarenin yani devletin dışında örgütlenmiş, merkezi idare hiyerarşisi içinde yer almayan kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesidir (Akyılmaz vd., 2011, s. 171; Gözler ve Kaplan, 2013, s. 81).

Yerinden yönetimlerden yerel yönetimlerin geçmişi tarihsel süreç içinde çok eskilere dayanmaktadır. Bir arada yaşayan insanların bazı ortak ihtiyaçlarının kendileri tarafından giderilmesi gerekmiştir. Köy, kasaba, kent ve bölge gibi yerlerde birlikte yaşayan insanlar komşuca yaşamaktan doğan mahalli nitelikte ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi aralarında örgütlenmişlerdir. Modern devletler bu birimleri kamu tüzel kişisi olarak kabul ederek, bunların önceden yaptıkları bazı kamu hizmetlerini yine bu kamu tüzel kişilerine görev olarak vermiştir (Özyörük, 1982, s. 161-162; Günday, 2002, s. 61-62; Gözler ve Kaplan, 2013, s. 80).

Coğrafi alan itibarıyla bir arada yaşayan insanların aynı nitelikte bazı genel gereksinimleri vardır. Bu gereksinimlerin merkezi idare (devlet) tarafından yürütülecek faaliyetlerle karşılanmasının “zor, gereksiz ve isabetsiz” olduğu ifade edilmektedir (Özyörük, 1982, s. 162; Günday, 2002, s. 62; Gözler ve Kaplan, 2013, s. 80).

Yerel yönetimlerin bazı özellikleri vardır. Bu özellikler şunlardır:

1. Yerel yönetimler, devlet tüzel kişiliğinin dışında, ondan bağımsız kamu tüzel kişiliğine sahiptirler. Yerel yönetimlerin kamu tüzel kişiliğine sahip olmaları esasen zorunludur. Yerel yönetimler tüzel kişiliğe sahip oldukları için, hukukta kişilik kavramının gereği olarak kendi iradeleri ile hareket etme yetkisine sahiptirler. Aksi takdirde hak ve borç altına girmeleri imkansız olurdu (Özyörük, 1982, s. 163; Günday, 2002, s. 63; Gözler ve Kaplan, 2013, s. 81).

2. Yerel yönetimler mali özerkliğe sahiptirler. Bunların gelirleri ve giderleri Devletin malvarlığından ayrıdır. Yerel yönetimler gelirlerini yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetleri için kullanırlar (Akyılmaz vd., 2011, s. 178).

3. Yerel yönetimlerin karar organları seçimle göreve gelirler. Buralarda çalışan personel merkezi idare hiyerarşisi içinde yer almaz. Atanmaları merkezi idare tarafından değil yerel yönetimlerin ilgili makamları tarafından yapılır.

4. Yerel yönetimler birer tüzel kişidirler. Hukuki ilişkilerde “kişi”ler birbirleriyle eşit konumdadır. Bu anlamda merkezi idarenin (Devlet tüzel kişiliğinin) yine birer kamu tüzel kişisi olan yerel yönetimlere karşı bir üstünlüğü söz konusu değildir. Bir başka ifadeyle yerel yönetimler ile merkezi idare arasında bir hiyerarşik ilişki yoktur. Bundan dolayı merkezi idarenin yerel yönetimler üzerinde ancak, mevzuatta öngörülen istisnai durumlarda idari vesayet denetimi yetkisi vardır.

Yerel yönetimin çeşitli sakıncaları ve yararları vardır. Sakıncaların bazıları şunlardır:

1. Yerinden yönetim ilkesinin ileri derecede uygulanmasının ülkenin birliğini ve bütünlüğünü tehlikeye atma ihtimali vardır (Duran, 1982, s. 136; Yıldırım, 2006, s. 22).

2. Yerel yönetimler tarafından sunulan kamu hizmetlerinin ülkenin her yerinde eşit olması mümkün değildir. Çünkü mali güç ile sunulan kamu hizmeti doğru orantılıdır. Geliri yüksek olan dolayısıyla mali açıdan güçlü olan yerel yönetimler geliri yüksek olmayan yerel yönetimlere göre daha iyi ve daha fazla kamu hizmeti sunacaklardır. Bu da yerel yönetim birimleri arasında eşitsizliğe sebebiyet verebilecektir (Duran, 1982, s. 136).

3. Yerel yönetimler partizanca davranışlara ve çekişmelere açıktır. Yerel yönetim organları seçimle ve kısmen de kısa süreli olarak göreve geleceklerinden daha önemli ve daha uzun vadeli kamu hizmetleri yerine kısa süreli ve dikkat çekici hizmetlere yönelebilirler (Özyörük, 1982, s.168; Günday, 2002, s. 66). Diğer taraftan, seçilen yerel yöneticinin kendisine yüksek oranda oy verilen bölgelere daha fazla kamu hizmeti götürmesi söz konusu olabilecektir (Gözler ve Kaplan, 2013, s. 84).

4. Yerel yönetimlerin Devletin dışında ayrı malvarlıkları ve bütçeleri vardır. Bu onların mali denetimlerini güçleştirmektedir (Akyılmaz vd., 2011, s. 179).

Yerel yönetimin yararları ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Yerel yönetim merkezden yönetime nazaran demokrasi prensiplerine daha uygundur. Diğer bir ifadeyle yerinden yönetim “demokratik hukuk devletinin zorunlu bir sonucudur”(Akyılmaz vd., 2011, s. 178). Yerel yönetimde vatandaşlar yerel işlerin idare edilmesine aktif bir şekilde katılırlar (Giritli vd., 2006, s. 175). Daha önce de belirttiği üzere yerel yönetimlerin karar organları seçimle göreve gelmektedir. Vatandaşlar daha iyi hizmet sunacağına inandıkları kişilere oy vererek karar organlarının oluşumunu etkilemektedir. Diğer taraftan yerel kamu hizmetlerinin sunulması ya da ihtiyaçların çözülmesi sürecine bu şekilde katılan vatandaşların ulusal kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecine daha deneyimli ve bilinçli olarak katılmaları söz konusu olmaktadır. Bundan dolayı yerel yönetimler için “demokrasinin okulları” denilmektedir.

2. Merkezden yönetimde kamu hizmetlerini planlama, düzenleme ve yürütme yetkisi başkentte bulunan sınırlı sayıda makama aittir (Günday, 2002, s. 57). Hizmetlerden doğacak sorumluluk da bu makamlara aittir. Taşradaki görevlilerin, karar alma yetkileri olmadığından ya da inisiyatif almak istememelerinden dolayı her konuyu merkezi idareye iletmeleri uzun yazışmalara sebebiyet vermektedir (Gözler ve Kaplan, 2013, s. 75-76). Bu da işlemlerin uzamasına ve doğal olarak, kamu hizmetlerinin sunulmasında aksamalara yol açmaktadır. Merkezden yönetimde görülen bu bürokrasi ve kırtasiyecilik yerel yönetimlerde daha az görülür. Yerel yönetimlerde işlemler daha hızlı yapılır. Yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini yürütmeleri için, kural olarak, başka makamlardan onay ya da izin gerekli değildir. Bir başka ifadeyle yerel yönetimlerin görevlerini yapabilmeleri için merkezi idareden emir ya da talimat almaları söz konusu değildir. Bundan dolayı uzun bürokratik işlemler yapılması söz konusu değildir.

3. Merkezden yönetimde kararlar devlet merkezinde alınmaktadır. Alınan kararların ya da yapılan planların ihtiyaçlara uygunluğu her zaman mümkün olmamaktadır. Bir şehrin ihtiyaçları için uygun olan bir karar bir başka şehir için uygun olmayabilmektedir. Yerel

yönetim uygulamasında ise kamunun ihtiyacı olan eksiklikler yerinde görülerek süratle giderilir. Eksiklikler yerinde görüldüğü için alınan kararlar daha gerçekçi ve isabetli olur.

Devletler görevlerini yerine getirebilmek için faaliyet alanları tüm ülkeyi kapsayan bir “merkezi yönetim” örgütü yanı sıra etkin, verimli hizmetler verebilmek ve demokratik düzenin gereklerinden dolayı yerel nitelikteki ortak ihtiyaçları karşılayabilmek için özerk yerel yönetim örgütleri de kurmuşlardır (Musgrave, 1991, s. 120).

3. AB Ülkelerinde Yerel Yönetimler

Yerel yönetimlerin yüklenmiş olduğu işlevler ve sahip oldukları idari ve mali yapıları her ülkede farklılık göstermektedir. Bugünkü toplumların yerel yapılanmalarında sadece toplumların ortaya koyduğu kanuni düzenlemeler yeterli olmamış, bu çoklu yapılanmanın oluşumunda ulusların tarihi geçmişi, yaşanan savaşlar ve coğrafi özellikler de etkili olmuştur (Musgrave, 1994, s. 446). İspanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde yerel yönetimlere sınırlı yetki ve sorumluluk verilirken, merkezi bakanlıklara bazı hizmetler konusunda doğrudan kontrol veya emir verme yetkisi verilmiş; İngiltere ve İskandinav ülkelerinde ise merkezi bakanlıklara bu yetki çok sınırlı olarak tanınmıştır. Ancak bu tür yerel yönetim biçimleri genellikle güçlü merkezi yönetimlere sahip ülkelerde görülmektedir.

3.1. AB Ülkelerinde Yerel Yönetimlerin Görevleri

Dünyanın her ülkesinde yerel yönetimlerin yerine getirdiği hizmetlerde gerek nicelik, gerekse nitelik yönünden tam bir benzerlik görülmemektedir. Ancak, birçok AB ülkesinde bazı temel hizmetlerin, bu hizmetlerin niteliği gereği yerel yönetimler tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Bazı AB ülkesinde yerel yönetim harcamalarının fonksiyonel dağılımına göre, genel kamu hizmetleri %7, kamu düzeni ve güvenliği %5, eğitim %20, sağlık %8, sosyal güvenlik ve refah %27, barınma ve toplu yaşam %12, eğlence, kültürel ve dini hizmetler %5, yakıt ve enerji %1, tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık %1, madencilik, imalat ve inşaat %0.3, taşımacılık ve haberleşme %4.5, diğer iktisadi hizmetler %1.7 ve diğer fonksiyonları ise %8 oranında yer tutmaktadır (OECD, 2002, s. 18).

3.2. AB Ülkelerinde Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları

Yerel yönetimlerin giderleri zaman içerisinde sürekli olarak artış gösterirken, buna karşın gelirleri ancak merkezi idarenin uygun gördüğü miktarda kalmaktadır (Eakin vd., 1994, s. 161). Bu nedenle her ülke mali gücü oranında yerel yönetimlere kaynak ayırma çabası içerisinde. Ancak, ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarının farklılığı nedeniyle yerel yönetimlerin mali özerkliği hususunda rahat karar verememektedir. AB’de bölgesel ve yerel yönetimlerin gerçekleştirdikleri hizmetlerin finansman kaynakları vergi gelirleri, vergi dışı gelirler ve hibe ve yardımlardan oluşmaktadır. Yerel yönetimlerin bu kaynaklardan almış oldukları paylar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Belçika ve İsveç gibi ülkelerde yerel yönetimlerin en önemli gelir kaynağı vergi gelirlerinden oluşurken, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde ise en önemli gelir kaynağı hibe ve yardımlardan oluşmaktadır.

4. Bazı AB Ülkelerinde Yerel Yönetim Uygulamaları

Yerel yönetim uygulamaları açısından ülkeden ülkeye önemli farklılıklar görülmekte, yerel yönetimlerin kamu hizmetlerindeki ağırlığı ülkeler arasında ve ülke içerisinde değişiklik göstermektedir. İskandinav ülkelerinde sağlık hizmetleri de dahil birçok önemli hizmetler yerel yönetimlerce yerine getirilirken, bunun yanı sıra Kuzey İrlanda'da İngiltere'nin diğer bölgelerine göre, yerel yönetimler alanında önemli bir farklılık görülmekte (Ünlü, 1993, s. 15), hatta İngiltere gibi aynı ülke içerisinde bile yerel yönetim yapı ve görevleri arasında da çeşitlilik görülebilmektedir.

4.1. İngiltere'de Yerel Yönetim Türleri ve Özellikleri

İngiltere'de yerel yönetimlerin yapısı 1972 yılında kabul edilmiş olan Yerel Yönetim Yasası (Local Government Act) ile oluşturulmuş ancak, daha sonraki bazı kanunlarla önemli değişiklikler yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Bu ülkede mahalli yönetimlerin önemine bağlı olarak "yerel yönetim" (local administration) olarak değil "yerel hükümet" (local government) olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda yerel yönetimler, İngiltere'de, zamanla merkezi idareden ayrılan idareler olarak görülmez, aksine bunların varlığı devlet ile koşut kabul edilir (Goldsmith ve Page, 1987, s. 68). Galler ve İskoçya üniter bir yapıya sahip olmakla birlikte İngiltere'de üniter yapının yanı sıra iki düzeyli bir yapı bulunmaktadır (Foulkes, 1995, s. 22). Büyük Britanya İngiltere, İskoçya ve Galler gibi ülkelerden oluşurken; Kuzey İrlanda ile bu yapı Birleşik Krallık idaresini oluşturmaktadır.

4.1.1. İngiltere'de Yerel Yönetimlerin Görevleri

İngiltere'de yerel yönetimlerin görevlerini belli bir tasnife göre sıralamak oldukça güçtür. Bunun başlıca iki temel sebebi bulunmaktadır. Biri, gerçekleştirilen reformlara rağmen İngiltere'deki yerel yönetimlerin fonksiyonlarının bir ülkeden diğerine (İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler) tekdüzelik göstermemesi, diğeri de iki düzeyli sistem içinde birçok fonksiyonun hem alt, hem de üst düzey yönetimlerine ait bulunmasıdır (Foulkes, 1995, s. 21-22). Bununla birlikte yerel yönetimler eğitim (üniversite öncesi tüm eğitimler), sağlık, sosyal hizmetler, konut, ulaşım, kültürel hizmetler, planlama ve çevre gibi temel hizmetleri ve polis, itfaiye ve tüketicinin korunması gibi koruyucu hizmetleri yerine getirmektedir (King, 2006, s. 281-282). Ayrıca bu görevlerin yanı sıra karayolları, kütüphaneler, şehir ve kırsal alan planlaması ve eğlence gibi alanlarda da görevleri bulunmaktadır.

4.1.2. İngiltere'de Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları

İngiltere'deki yerel yönetimlerin temel harcamaları cari harcamalar, sosyal harcamalar, kamusal işler ve hizmetler, yatırım harcamaları, konut, kamusal işlevler ve hizmetler, eğitim, borçlar, bağışlar ve diğer harcamalardan oluşmaktadır (Nadaroğlu, 1986, s. 190). İngiltere'deki yerel yönetimler, harcamalarını karşılayacak gelirleri esas itibariyle vergi gelirleri, yardımlar, borçlanmalar ve işletme kazançlarından sağlamaktadırlar. Yerel yönetimlerin gelir kaynaklarının en önemli kısmı merkezi hükümetin sağladığı yardımlardan

oluşmakta (King, 2006, s. 274), bu gelir kaynaklarının %33'ü Genel Amaçlı Yardımlardan (revenue support grant), %25'i Özel Amaçlı Yardımlardan (specific grants) oluşmaktadır. Ayrıca gelir kaynaklarının %16'sını Meclis Vergisi (Council Tax), %21'ini Tek Tip İş Vergisi (Uniform Business Rate) ve geri kalan %5'ini diğer gelirler oluşturmaktadır (Canpolat, 1999, s. 333).

Yerel yönetimlerin vergi gelirleri Meclis Vergisi ve Tek Tip İş Vergisi'nden oluşmaktadır. 1990 yılına kadar İngiltere'deki yerel yönetimlerin "Generale Rate" adını taşıyan emlak vergisi ile merkezi yönetimden sağlanan bağışlar olmak üzere iki önemli gelir kaynağı bulunmaktaydı. "Generale Rate" kaldırılıp yerine Meclis Vergi konulmuştur (Nadaroğlu ve Varcan, 1997, s. 112). İngiltere'deki yerel yönetimlerin kendi adlarına tahsil ettikleri tek vergi emlak vergisi türündeki Meclis Vergisi'dir. Bu vergiyi toplama yetkisi bölge meclislerinin elindedir. Bu yetki bölge meclisi adına şehir meclisince de kullanılabilir. Bu toplanan vergiden şehir meclislerine pay verilmektedir. Ticari ve sanayi tipi gayrimenkuller üzerinden alınan bir çeşit ticari kazanç vergisi olan tek tip iş vergisi, büyük ölçüde merkezi yönetimin yetkisinde olduğundan yerel yönetimler sadece vergileri toplamakla mükelleftirler ve harcama konusunda da yetkileri sınırlandırılmıştır (Canpolat, 1999, s. 331).

Merkezi hükümetler yerel yönetimlerin yerine getirmiş oldukları bazı hizmetlere katkıda bulunmak veya bu hizmetlerde ortak bir seviye sağlayabilmek amacıyla yardımlar yapmaktadırlar. Bu yardımlar özel ve genel amaçlı olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Genel amaçlı yardımlarda yerel yönetimlere belli bir esneklik tanınırken özel amaçlı yardımlar belirli bir hizmetle sınırlı olduğundan esneklik tanınmamaktadır. Yerel yönetimler özel bankalardan veya bayındırlık hizmetleri kredi kurulundan borçlanarak ya da tahvil arz ederek borçlanma yoluna gidebilmektedirler. Ancak yerel yönetimler borçlanma konusunda merkezi yönetimin iznine tabidirler. Yerel yönetimler borçlanma konusunda Bayındırlık Hizmetleri Kredi Kurulu (Public Works Loan Board-PWLB), Yerel Yönetim ve Konut Yasası ve ilgili bakanlığın denetimine tabi tutulmaktadır. Yerel yönetimler 1990'dan yakın zamana kadar proje bazlı borçlanabilirlerken, 2004 yılında yapılan yeni düzenlemelerle yerel yönetimlere belirli bir limit dahilinde borçlanma yetkisi verilmiştir (King, 2006, s. 304-305).

4.2. Fransa'da Yerel Yönetimler²

Fransa'da yerel yönetimlerin geleneksel yapısı 1981'e gelinceye kadar I. Napolyon dönemindeki merkezîyetçi özelliklerini korumuş 1982 yılında başlatılan yerinden yönetim reformları neticesinde bu merkezîyetçi yapıdan yerinden yönetime doğru bir geçiş süreci başlamıştır. Ancak son on yılda tekrar merkezîleşmeye dönülmüş, yerel otoritelerin kendi vergi kaynakları kısıtlanmış, bunların yerini merkezi yönetim yardımları almıştır. Fransa'da belediyeler (communes), iller (departments) ve bölge idareleri (regions) olmak üzere üç çeşit yerel yönetim bulunmaktadır. Deniz aşırı idarelerde dikkate alındığında 36.784 belediye,

² 2 Mart 1982, 7 Ocak 1983, 22 Temmuz 1983 ve 24 Şubat 1984 tarihli yasalarla değişik düzenlemeler yapılmıştır.

100 il, 26 bölge idaresi bulunmaktadır (Prud'homme, 2006, s. 85). Fransa, diğer Avrupa Birliği ülkeleriyle kıyaslandığında yerel yönetim sayısı bakımından oldukça zengin bir ülkedir.

4.2.1. Fransa'da Yerel Yönetimlerin Görevleri

Fransız yerel yönetimleri ile merkezi yönetim arasında yetkilerin ve bunların kullanımı için gerekli kaynakların bölüşümü konusundaki kanunlarda kesin sınırların belirlenmesi ilkesi benimsenmiş ve yetkiler devlet, belediye, il ve bölgeler arasında bölüştürülmüştür. Fransa'da yerel yönetimler, bayındırlık, ekonomi, eğitim, toplu ulaşım, kültürel hizmetler, spor, eğlence ve park alanları, içme suyu hizmetleri, taşımacılık, çevre, turizm, tarım ve hayvancılık, kanalizasyon, gaz, elektrik, ısınma, mezbaha, hal, hamam, çamaşırhane ve zabıta hizmetleri, yol yapımı, ilk ve orta okul binaları tiyatro, müze, yaşlılar evi yapımı gibi konularda birçok hizmeti yerine getirmektedirler.

4.2.2. Fransa'da Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları

Fransa'da yerel yönetimler, 1917 yılından beri devletten ayrı ve kendilerine özgü dolaysız vergilere sahip bulunmaktadır. 1789 devriminden beri devletin bırakmış olduğu ve 1959 yılında yenilenmesine karşın çoğu kez "dört ihtiyarlar" (Delcamp, 1994, s. 113) denilen bu vergiler; gayrimenkullerden alınan arazi vergisi, kiracılardan alınan kira vergisi, ticaretle uğraşanlardan alınan meslek vergisi ile ev sahiplerinden alınan emlak vergilerinden oluşmaktadır. Ayrıca çöp vergisi, ulaşım vergisi ve mülk kayıt vergisi gibi birçok yerel vergi çeşidi de bulunmaktadır. Bunlar tüm yerel vergi gelirlerinin %85'ini oluşturmaktadır (Prud'homme, 2006, s. 93-94). Fransız yerel yönetimleri tescil ücretleri, elektrik vergisi gibi dolaylı yerel vergiler yoluyla da gelir sağlamaktadırlar. Bu vergi gelirlerinin (2002 yılı itibariyle) %56, 2'sini belediyeler, %32, 7'sini iller ve %11, 2'sini bölgeler tahsil etmiştir (Ulusoy ve Akdemir, 2006, s. 140). Yerel yönetimlerin gelirlerinin %52'sini yerel vergiler, %25'ini devlet yardımları, %10'u borçlanma ve %13'ünü diğer gelirler oluşturmaktadır (Prud'homme, 2006, s. 107). Fransa Anayasası'nın 47. Maddesi uyarınca vergi kanunla konulabildiği için yerel yönetimlerin vergi koyma yetkisi bulunmamaktadır. Anayasa'nın 34. Maddesine göre, kanun yapma yetkisi parlamento'ya bırakılmış ve yerel otoritelere verilmek üzere kanunla konulmuş vergilerin büyük bir çoğunluğu merkezi yönetim tarafından tahsil edilmektedir.

4.3. Almanya'da Yerel Yönetimler

Demokratik Almanya'nın birleşmesinden sonra 3 Ekim 1990 tarihinde oluşturulan 5 yeni eyaletle birlikte 16 eyaletten oluşan Almanya'da "federal devlet ilkesi" dokunulmaz anayasal ilkelerdendir. Ancak, eyaletlerin yeniden düzenlenmesi konusunda Federal Anayasa'da hükümler yer almakta ve yerel yönetimlerle ilgili yasal düzenleme yapma yetkisi federe devletlere ait bulunmaktadır. Federal yapının bir sonucu olarak Almanya'da federal devlet, eyalet ve yerel yönetimler olmak üzere üç farklı yönetim düzeyi bulunmaktadır. Kent olmanın yanı sıra aynı zamanda birer eyalet olan Berlin, Hamburg ve Bremen istisna tutulduğunda Almanya'nın 13 eyaleti kendi yerel yönetim düzenlerini

kurma, kentlerin ve belediyelerin durumunu ve özerk yerel yönetimlerle ilgili kuralları belirleme yetkisine sahip bulunmaktadır.

4.3.1. Almanya’da Yerel Yönetimlerin Görevleri

Almanya’da yerel yönetim birimleri temel olarak belediyeler ve ilçelerden oluşmakta ve bunların yerine getirmiş oldukları görevler kendi etki alanlarındaki geleneksel görevler ve federal devlet tarafından devredilmiş olan görevler olmak üzere iki grupta toplanmaktadır (Mengi, 1997, s. 103).

Yerel yönetimlerin kendi etki alanları içinde yürüttükleri geleneksel görevler toplu taşımacılık, yeşil alan çalışmaları, spor tesisleri, müze, tiyatro ve ılıca tesisleri gibi yerel yönetimlerin geniş takdir yetkisine sahip oldukları isteğe bağlı özerk yerel yönetim görevleriyle; cadde ve sokak yapımı, okul binaları yapımı, sıvı ve katı atık yönetimi, itfaiye hizmetleri, imar planları gibi federal ya da eyalet yasalarıyla yerel yönetimler için yürütülmesi zorunlu hale getirilmiş olan zorunlu özerk yerel yönetim görevleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Devredilmiş görevler; belediyelere merkezi yönetim tarafından devredilmiş olan yapı ve ticari kuruluşların denetimi, kimlik bildirim, trafik denetimi ve konut yapımının özendirilmesi gibi yönlendirilmiş zorunlu görevlerle; sağlık ve veteriner işleri, nüfus, pasaport ve sigorta işleri, konut alanı işletmeciliği, nüfus sayımı ve seçim işleri gibi devredilmiş merkezi yönetimin görevlerini kapsamaktadır.

4.3.2. Almanya’da Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları

Federal Almanya Cumhuriyeti 1949’da kurulduğu zaman belediyelere anayasa tarafından özerklik tanınmıştı, fakat bu gelir getirici faaliyetleri kapsamıyordu. Merkezi yönetim gelirlerinin önemli bir kısmını katma değer vergisinden sağlarken, federal eyaletler de gelirlerini gelir vergisi, kurumlar vergisi ve ticaret vergilerinden sağlamaktaydılar. Belediyeler federal eyaletlerin bir parçası sayıldıklarından federal kanunlar altında dış ticaret ve yerel tüketim vergilerinden pay alma hakkına sahiptiler. Ancak 1955’de gerçekleştirilen maliye reformuyla Alman Anayasası’nda vergi gelirlerinin dağıtımına ilgili mevcut olan önceki uygulamalar değiştirilmiş, gelir ve kurumlar vergisinin üçte biri federal idareye tahsis edilmiştir. Aynı zamanda Almanya’da eyaletler arasında ortaya çıkan bazı mali yükleri karşılamak için bir denkleştirme mekanizması kurulmuştur (Werner, 2006, s. 119-120).

Federal Alman Anayasası’nın 28. Maddesiyle yerel yönetimlere özerklik statüsünün eyalet anayasalarıyla tanınması hususunda federal devlet güvencesi sağlanmış, eyalet anayasaları da belediyelere ve ilçelere seçilmiş organları aracılığıyla özerklik kullanma güvencesi sağlarken, gelir kaynağı oluşturma özerkliği vermemiştir (Quasten, 1995, s. 140). Belediyelerin önemli gelir kaynakları; vergiler, ücretler, merkezi yardımlar ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Batı Almanya’da bu gelirlerin %42’si vergi gelirlerinden, %14’ü hizmetlerden sağlanan gelirlerden, %28’i devlet tarafından yapılan yardımlardan ve %16’sı diğer gelirlerden oluşmaktadır. Belediyelerin vergi gelirleri içerisinde en yüksek payı %43

ile Gelir Vergisi alırken, bunu %35 ile Ticaret Vergisi izlemektedir. Ayrıca belediyelerin %16 oranında Mülk Vergisi, %5 oranında KDV payı ve %1 oranında Diğer Vergi gelirleri bulunmaktadır (Werner, 2003, s. 13-14).

Belediye vergilerinin temelini belediyelerin kendi beldelerindeki işletme ve ticarethanelerden aldıkları ticaret vergileri (Gewerbesteuer) oluşturmaktadır. Belediyeler belli sınırlar içerisinde ticaret vergisi oranını da kendileri belirlemektedirler. Belediyelerin arsa, arazi ve binalara ilişkin olarak aldığı emlak vergisi ikinci önemli gelir kaynağıdır. Belediyelerin bunlar kadar önemli bir gelir kaynağı olmasa da elektronik ve otomatik oyun aletlerinden aldığı eğlence vergisi, içkili yerler izin vergisi, bazı belediyelerce alınan ikinci konut vergisi, içeceklerden alınan vergi ve avlanma vergisi gibi vergi gelirleri de bulunmaktadır (Zahn, 1994, s. 170-171).

Belediyeler yürüttükleri hizmetlerle ilişkili olarak resim ve harç almaktadırlar. Böylece belde sakinleri yararlanmış oldukları hizmetin bedelinin tamamını ödemekte ve belediyeler de bu hizmetlerin maliyetinin üzerinde bir ücret almamaktadırlar (Zahn, 1994, s. 173). Federal devlet sürekli olarak uluslararası yükümlülükler (savunma, kalkınma yardımları, AB yükümlülükleri) nedeniyle artan masrafları ön plana çıkarırken; eyaletler, harcamaların federal devletler tarafından belirlenmesi nedeniyle kendi kararlarını rahat alamamaktan ve hareket alanının daralmasından şikayetçi olmaktadır (Fiedler, 1995, s. 55). Bu nedenle vergi türlerinin çoğu için Federal Anayasa hangi düzeyde verileceğini belirlemiş olmakla birlikte en büyük vergi gelirleri olan gelir, kurumlar ve değer artışı vergilerinin bu üç yönetim arasında paylaşımı konusunda siyasi gerginlikler yaşanmaktadır (Fiedler, 1995, s. 55). Yerel yönetimlerin toplam kamu harcamaları içindeki payı, borçlanma hariç tutulduğunda %27'dir (Mengi, 1997, s. 106). Yerel yönetimlerin borçlanma yoluyla kaynak sağlamalarına genellikle yatırım harcamaları için izin verilmektedir. Yerel borçlanma limitleri eyaletten eyalete değişiklik göstermekte, doğudaki belediyelerin borçlanma oranlarının batıdaki belediyelerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Werner, 2006, s. 138-140).

4.4. Belçika'da Yerel Yönetimler

Belçika Anayasası'nın 5 Mayıs 1993 tarihindeki "Belçika topluluklardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir" hükmüne kadar Belçika devletini bilinen devlet sistemleri arasında bir sınıflandırmaya tabi tutmak oldukça güçtü. Daha sonra yapılmış olan kurumsal reformlarla federasyona oldukça yaklaşılsa da bu yapı Belçika'ya özgü bir federal yapı olarak kabul edilmiştir. Federal yönetimin anayasa tarafından garanti altına alınmış, devlet düzeyinde güçleri ve belli bir egemenlik hakkı bulunmaktadır (OECD, 2002, s. 12).

4.4.1. Belçika'da Yerel Yönetim Türleri ve Özellikleri

Belçika'da bir devlet, 3 topluluk (Flamanlar, Fransızca konuşanlar ve Almanca konuşanlar), 3 bölge (Flaman bölgesi, Valon bölgesi ve Brüksel), 10 il, 589 belediye'den oluşan bir idari yapı mevcuttur (OECD, 2002, s. 90). Devlet, yerel yönetimler ve topluluk yönetimleri arasında hiyerarşik bir yapı bulunmamaktadır (OECD, 2002, s. 87). Belçika'da

1975 ve 1977 yıllarında yapılan bazı reform çalışmaları sonucunda komün sayıları dörtte bir oranında azaltılarak, belediye sayısı 2359'dan 589'a³ indirilmiş, belediyelerin birleştirilmesi sonucunda bazı belediyelerde hizmet kalitesi artmıştır (De Bruycker, 1995, s. 180). Ayrıca 1993 ve 2001 yıllarında yapılan düzenlemelerle yerel yönetimler güçlendirilmiştir.

4.4.2. Belçika'da Yerel Yönetimlerin Görevleri

Başlangıçta yerinden yönetim çerçevesiyle sınırlandıran bölgeselleştirme daha sonra federasyondan yana bir eğilime dönüşmüştür. İller ise, belediyelere oranla siyasal planda daha az önemli bir kurum olmakla birlikte eğitim, tarım, bayındırlık, sağlık, kültür, gençlik gibi değişik alanlarda hizmetler sunmaktadırlar (De Bruycker, 1995, s. 182). Belediye harcamaları toplam kamu harcamalarının %23'ünü oluşturmakta (OECD, 2002, s. 90) ve yerel yönetim harcamalarının sektörel dağılımı ise, eğitim (%37), sosyal güvenlik (%16), genel kamu hizmetleri (%15) ve ekonomik faaliyetler (%15) şeklinde gerçekleştirilmektedir (OECD, 2002, s. 99). Son yıllarda yapılan reformlarla belediyeler birleştirilerek, kamu hizmetlerinde daha büyük ölçek ekonomileri ve daha yüksek verimlilik elde edilmiştir. Belediyeler özellikle enerji dağıtımıyla çöp ve kanalizasyon alanlarında ortak hareket etmektedirler (OECD, 2002, s. 92).

4.4.3. Belçika'da Yerel Yönetimlerin Mali Yapıları

Belçika'da merkezi yönetim yüksek vergi toplamının seçmenlerde yaratacağı tepkiden çekinmekte, yerel yönetimler ise gelirlerinin büyük kısmını merkezi hükümetin sağlaması halinde merkezin kendi işlerine karışmasından endişe etmektedir. Bunların sonucunda yerel yönetimler gelirlerinin büyük kısmını vergiler yoluyla kendileri sağlamaktadır. Yerel yönetim gelirleri tüm kamu gelirlerinin %33'ünü ve GSMH'nin %16'sını oluşturmaktadır. Bunun %78, 5'i vergi gelirlerinden, %3, 1'i vergi dışı gelirlerden ve %18, 4'ü bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. Yerel yönetim vergi gelirlerinin %85'i gelir, kar ve sermaye üzerinden alınan vergilerden; %15'i mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır (OECD, 2002, s. 29-31, 35). Belçika'da yerel yönetimler sermaye harcamalarına yönelik borçlanma konusunda önemli bir esnekliğe sahip bulunurken, cari nitelikli harcamalar konusunda sadece kısa dönemli borçlanmaya gidebilmektedirler. Bununla birlikte 1990-1997 yılları arasında, bölgelere geniş mali özerklik sağlanmıştır (OECD, 2002, s. 9, 47).

5. Sonuç ve Öneriler

Batı Avrupa topluluklarında özerk, güçlü ve demokratik niteliklere sahip yerel yönetimler, feodalizmden kapitalizme geçerken tarih sahnesine çıkmış özgün kurumlardır. Bir ülkede hakim olan idari ve mali yapılanma, o ülkenin tarihinin, ulus oluşunun, coğrafi yapısının ve manevi değerler toplamının bir yansıması sonucunda oluşmuştur. Bu nedenle

---

³ Bu belediyelerin 19'u Brüksel'de, 262'si Valon Bölgesi'nde, 308'i Flaman Bölgesi'nde yer almaktadır.

yönetimler arası mali yapıyı anlayabilmek için hem siyasi ve tarihi hem de ekonominin gereksinimleri ve halkın beklentileri bir arada değerlendirilmelidir.

Yerel yönetimlerin mali kaynakları ve etkin hizmet sunabilmeleri konuları AB ülkelerinde olduğu gibi bütün dünya ülkelerinde ciddi biçimde üzerinde durulan önemli bir konudur. İngiltere, Fransa, Almanya ve Belçika örneklerinde de görüldüğü gibi her ülke kendi siyasi, toplumsal, ekonomik ve yönetim geleneğinin özelliklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alarak kendilerine uygun bir mali kaynak ve görev dağılım modeli kurma amacı taşımaktadır.

Yerel hizmetlerin finansmanına olanak tanıyan fayda vergileri ve kullanıcı fiyatları etkin bir şekilde kullanılamamaktadır. Yerel yönetimler kendilerine parasal olanaklar sağlandığı ölçüde özerk olacakları için maddi imkanlar sağlanmadan yeterli hizmet beklenmemelidir. Mali kaynakların yetersizliği özerkliklerin sınırlandırılmasına ve merkezi yönetimlerin daha çok müdahale etmelerine neden olmaktadır. Belediyelere kendi kuruluş kanununda ve diğer kanunlarla çeşitli görevler verilmiştir. Bu görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için gerekli kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Mali yetersizlik nedeniyle yerel yönetimlerin bazı teşebbüsleri devlet tarafından engellenmekte ya da yerel yönetimler bu hizmetleri merkezi yönetime devretme eğiliminde bulunmaktadırlar.

Yerel yönetimlerle merkezi hükümetler arasında yaşanan idari ve mali sıkıntıların temelinde merkezi hükümetin yetki kaybetme kaygısı ve mali kaynak paylaşımı sorunları olduğu görülmüştür. Merkezi yönetimin gelir kaynaklarını elinde toplaması ve yerel yönetimlere ilişkin görevlerin önemli bir bölümünü tek elden yürütmesi hizmet sunumunda etkinliği azalttığından hizmetler pahalıya mal olmakta ve kaynak dağılımında etkinlik sağlanamamaktadır. Hizmet sunumunda etkinlik, mali kaynak israfının önlenmesi ve mali özerklik açısından yerel hizmetlerin yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmesi için optimum görev dağılımının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AYMK, 28.02.1991, E. 1990/15, K. 1991/5, AMKD, S. 27: 172
- Akyılmaz, B., Sezginer, M., Kaya, C. (2011), Türk İdare Hukuku, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Atay, E. E., (2012), İdare Hukuku, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Canpolat, H., (1999), “İngiltere’de (Britanya) Mahalli İdareler”, *Dünyada Mahalli İdareler*, İBMİGM, Ankara, ss. 319-340.
- Delcamp, A., (1994), “*Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Uluslararası Yerel Yönetimler Semineri*”, 1-2 Aralık 1994, TBD-KAV, Ankara.
- Duran, L., (1982), İdare Hukuku Ders Notları, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Eakin, D.H. H.S. Rosen, S. Tilly (1994), “Intertemporal Analysis of State and Local Government Spending: Theory and Tests”, *Journal of Urban Economics*, 35, pp.159-174.
- Eroğlu, H., (1972), İdare Hukuku Dersleri, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Fiedler, K., (1995), “*Üniter ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler, Uluslararası Yerel Yönetimler Konferansı*”, 13-14 Temmuz 1995, TBD-KAV, Ankara.
- Foulkes, David (1995), *Administrative Law*, Eight Edition, Butterworths, London.
- Giritli, İ., Bilgen, P., Akgüner, T. (2006), İdare Hukuku, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul.
- Goldsmith, M. J. ve E. C. Page (1987), *Central and Local government Relations*, Sage Publications, London.

Gözler, K. ve Kaplan, G. (2013), *İdare Hukuku Dersleri*, 14. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Gözübüyük, A. Ş. ve Tan, T. (2004), *İdare Hukuku Cilt 1*, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

King, D., (2006), “Local Government Organization and Finance: United Kingdom”, *Local Governance in Industrial Countries*, (Ed. Anwar Shah), The World Bank, Washington, ss. 265-312.

Kurtuluş, B., (2006), *Türkiye’de Belediyelerin Mali Yapısı ve Harcamalarının Finansmanı*, DPT Yayın No: 2692, Ankara.

Mahalli İdareler Dergisi (1973), 50 Yılda Mahalli İdareler, “Mahalli İdareler Deyince Ne Anlarız”, 29 Ekim 1973, Yıl: 1, (Özel Sayı):13-14.

Mengi, A., (1997), Federal Almanya’da Yerel Yönetimler, *ÇYYD*, VI, Ekim, ss. 93-112.

Musgrave, P., B. (1991), “Principles of Interjurisdictional Fiscal Relations” *Merkezi İdare ile Mahalli İdareler Arasındaki Mali İlişkiler, VII. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Marmaris-Altinyunus 23-25 Mayıs 1991, MÜ İİBF Maliye Bölümü ve MAUM Yayını, İstanbul, ss.113-139.

Musgrave, R. A. ve P. B. Musgrave (1994), *Public Finance in Theory and Practice*, Fifth Edition, Literatür Yayıncılık Dağıtım, İstanbul.

Nadaroğlu, H., (1986), *Mahalli İdareler*, Üçüncü Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Nadaroğlu, H. ve N. Varcan (1997), *Yerel Yönetimler*, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 953, Eskişehir.

Özçelik, S., (1984), *Anayasa Hukuku 1 (Umumi Esaslar)*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Özyörük, M., (1982), İdare Hukuku Ders Notları (İkinci Sınıf Programı), 72 Teksir-Daktilo-Fotokopi, Ankara.

OECD (2002), *Fiscal Decentralisation in EU Applicant States and Selected EU Member States*, Paris.

Onar, S. S., (1966), İdare Hukukunun Umumi Esasları, II. Cilt, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Osten, N., (1968), İdare Hukuku Dersleri, Başnur Matbaası, Ankara.

Prud'homme, R., (2006), "Local Government Organization and Finance: France", *Local Governance in Industrial Countries*, (Ed. Anwar Shah), The World Bank, Washington, ss. 83-115.

Quasten, W., (1995), "Üniter ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler, Uluslararası", *Yerel Yönetimler Konferansı*, 13-14 Temmuz 1995, TBD-KAV, Ankara.

Tekeli, İ., (1983), "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi", *AİD*, XVI, Haziran 1983, ss. 3-22.

Ulusoy, A. ve T. Akdemir (2006), *Mahalli İdareler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ünlü, H., (1993), *Yönetimler Arası İlişkiler*, Başbakanlık TOKİ, IULA EMME, İstanbul.

Werner, J., (2003), *The German Fiscal Federalism: in a State of Flux*, September, 2003, www1.worldbank.org/wbiep/decentralization/ecalib/werner.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2006

Werner, J., (2006), "Local Government Organization and Finance: German", *Local Governance in Industrial Countries*, (Ed. Anwar Shah), The World Bank, Washington, ss. 117-148.

Yıldırım, R., (2006), İdare Hukuku Dersleri I, Mimoza Yayınları, Konya.

Zahn, K. C., (1994), “*Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Uluslararası Yerel Yönetimler Semineri*”, 1-2 Aralık 1994, TBD-KAV, Ankara.

